

Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví. 9. přikázání / Ex. 20, 16 / Olomouc 13.3. 22

Bratři a sestry,

tváří i tvář ruské agresí proti Ukrajině možná přemýšlíme nad tématem válka a křesťanství. Najednou k nám i ty staré známé biblické texty mluví jinak. Aspoň já to tak mám. Co říci v takové době? Připomenout Ježíšovo slovo: Uhodí – li tě někdo do tváře, nastav mu i druhou? Jak rozumět jeho výzvě k milování nepřátel? Anebo zůstat u žalmisty a modlit se spolu s ním za to, aby Hospodin vylámal nepřátelům zuby? Není to spíše tak, že nám slova docházejí, jazyk zadržává a když faráři kážou, má to jiný zvuk než jindy a můžeme snadno sklouznout do povrchnosti?

Slova docházejí. Ano, možná právě v těchto dnech vnímáme, jakou moc mají nejen zbraně, ale právě slova. Ano, dnes se přece neválčí jen zbraněmi, ale taky slovy a to v míře kdysi nevídané. Tak tedy Desatero, konkrétně 9. přikázání. Přesný původní překlad zní: “Nebudeš odpovídat proti svému bližnímu jako svědek klamu.“ Jedná se tedy o zlé, lživé slovo, které má poškodit bližního.

Všimněme si dobře, kam směřuje druhá deska zákona. Šesté, sedmé a osmé přikázání hovoří o zlém činu. Přikázání deváté mluví proti “pouhému“ zlému slovu. Se špatným a zraňujícím jazykem si možná až takové starosti neděláme. Odsuzujeme kriminálníky, cizoložníky a zloděje. Ale zlé slovo nám možná zase až tak nevádí. Lež ale působí v našich nejužších vztazích ale i v celospolečenském a celosvětovém kontextu.

Původní smysl tohoto přikázání vycházel zřetelně z izraelského soudního systému. Sloveso odpovídat znamená odpovídání izraelskému staršímu ve funkci soudce, který řešil spor dvou stran. Probíhalo to zhruba takto: Poškozený přišel do brány města, svolal starší a obžaloval před nimi toho, kdo jej poškodil nebo kdo ublížil buď jemu, nebo jeho příbuznému, kterého poškozený zastupoval. Starší vyslechli obě strany. Vyptali se na událost a podle odpovědí rozhodli tak, že jednu stranu vyhlásili za spravedlivou a druhou „zahanbili“ – to znamená, že ji prohlásili za provinilou. Kdo se nedostavil, přiznával tím svoji vinu. Skoro si říkáme, jak tato prastará starověká zásada dodnes dovede strčit do kapsy naše moderní soudnictví. Dnes je možné vinu zatloukat, k soudnímu jednání se nedostavovat a nepřijímat obsílky.

Vlastně se celý náš život někdy podobá soudnímu procesu. Jen považme v kolika slovech je slovním základem slovo „soud“ nebo “soudit“. Jak bohatá je symbolika naší řeči. Posudek, předsudek, úsudek i odsudek. Býváme posuzováni a posuzujeme druhé. A právě všude tady chrání toto přikázání člověka, bližního a lidské vztahy před zlým slovem, před lživou a zle míněnou, ba nebezpečnou řečí. Moderním slovem – před dezinformací. Tohle už nemá jen osobní dosah do rodiny, sboru nebo třeba obce, ve které žijeme. To už může mít dosah globální.

Víte, kdo předložil už před sto lety jasnozřivou vizi dezinformačního věku? Podle mne to byl spisovatel Franz Kafka. V románu Proces vysloví hlavní postava – Josef K. větu: „*Lež se nastoluje jako světový řád.*“ Už před sto lety jakoby tušil, že lež je taky mistrné rozměňování a ohýbání pravdy. Že může být něco lži a přitom vypadat navenek jako pravda. A víte, co mně v těch minulých dnech nejvíc zaskočilo, ba zděsilo kromě Putinových výhrůžek a jeho agrese? Ano, dávno jsme o tom sice věděli, ale v těchto dnech je to obzvláště alarmující. Vyjádření některých lidí, kteří nechali slyšet: „No my o tom vlastně moc nevíme, nemáme všechny informace, pravda je přece složitá.“ Ano, válka je sice špatná ... ale... mimo jiné třeba, že se tam vyvíjejí biologické zbraně. A další výroky, mnohem horší, které mne šokovaly: Co si Ukrajina vlastně myslí, má pokorně zalézt do kouta jako jsme to v 68. roce udělali my. Nebo prohlášení typu že na Ukrajině řádí fašistická junta a válka ze strany Ruska je správná. Tohle nepronesli agresivní ruští putinovci. Původ těchto řečí souvisí jistě taky s hybridní válkou, ale u nás to pronesli lidé obyčejní. Prý docela slušní češi. Ne, pravda tady není složitá. Pravda je tu zcela černobílá. Jeden frustrovaný lump napadl sousední stát, který z duše nenávidí a rozpoutal tam utrpení. Tohle je pravda. Takovéto slovo musí zaznít. Tak hluboko klesla část národa, že nedovede - a možná ani nechce - rozlišit zprávu pravdivou od falešné. Lež není jen mravně závadná, ale může být velmi nebezpečná.

Řeč je vzácný Boží dar. Jazykem lze vyjádřit spousta krásných věcí, nejhlubších citů, vyznání lásky i vyznání víry. Ale jazyk dovede taky rozbít lidské vztahy, podobně jako nevěra dovede rozbít manželství. Zlý jazyk navíc spojený s mocí dovede stavět šibenice. Existencialista Albert Camus v novele Pád řekl: „*Není zapotřebí žádného Boha, aby obviňoval anebo trestal naše viny. Naši*

spoluobčané – námi vydatně podporovaní – to obstarávají dostatečně. Hovořili jste o posledním soudu. Dovolte, abych se uctivě zasmál! Očekávám jej beze strachu: zakusil jsem totiž to nejhorší, a to je soud lidský.“

Martin Luther ve Velkém katechismu říká: „*Neboť je obecně škodlivé, že každý raději poslouchá o bližním zlé než dobré. A ačkoli jsme sami tak zlí, že nestrpíme, aby o nás někdo říkal něco špatného, ale každý by chtěl, aby ho celý svět chválil, přesto nechceme slyšet, jak někdo o druhém říká to nejlepší.“*

Dostat se mezi mlýnská kola lidských pomlouvačných řečí, to není nic záviděníhodného. Bolí to. Je to pro nás lidi veliké pokušení. A když nejsme v pokušení zrovna nehezky mluvit, tak jsme jistě v pokušení k těm špatným řečem alespoň naklonit ucho, anebo si alespoň trochu přisolit. Pomluvu a lež lze vzít ale jen těžko zpět. Co bylo vysloveno, to zůstává i přesto, že se ten na koho je zlé slovo zaměřeno, o tom nemusí vždy dozvědět.

Ke slavnému řeckému filozofu Sokratovi se váže tato historka: Přiběhl za ním jeden člověk a řekl mu: Poslyš, Sokrate, musím ti říct něco důležitého. Tvůj přítel ... Počkej chvílku, přerušil ho mudrc. Prošlo to, co mi chceš říct, třemi síty? První síto je síto pravdy. Je to co chceš říct, pravdivé? Druhé síto je síto dobroty. Je to taky dobré? No a to třetí síto, je síto nezbytnosti. Opravdu to musím o svém příteli vědět? Pokud to co mi chceš říct, není pravdivé, dobré ani nezbytné, pak si to nechej pro sebe.

No a já bych dnes doplnil ještě čtvrté síto: Ignoruj dezinformační kanály. Nejsou ani pravdivé, ani dobré a hodnotu mají nejen nulovou, ale jsou nebezpečné. Daleko přesahují naše osobní vztahy, ale jsou bezpečnostním rizikem pro svět. Pamatuj, že tu budou tak dlouho, dokud jim lidi budou věřit. Témat bude vždycky dost. Když už není aktuální očkování, je tu mlžení a lhaní kolem Ukrajiny. Tohle vše se snaž filtrovat, dusit a likvidovat ve svém srdci hned v zárodku.“

V naší národní reformační tradici má zápas o pravdu ústřední místo. Pravda je základní složkou našeho lidství, je naší lidskou potřebou, i když se jí zpronevřujeme. Pravda je v kontextu Desatera ukazatelem, směrovkou ke svobodě. Pro Jana Husa je pravda určujícím motivem v učení i životě. Masaryk nechce lhát ani když se kdesi v Rusku ocitne pod palbou a snaží se dostat do hotelu, i když tam není hostem – možná známe tu příhodu z Čapkových hovorů. Nutno ale podotknout, že tím Masaryk v té chvíli ohrozil jen sebe. Možná už tehdy i on tušil, co už sám nezažil, že vyslovit pravdu o někom jiném může někdy znamenat třeba i to, že ho pošleme na smrt. Stávalo se to za války, kdy někteří lidé ukryvali židy. A říci „pravdu“ o tom, kde jsou, znamenalo jejich konec. Ano, v takovéto chvíli je naopak nutno pravdu nemluvit. Žít pravdivě může znamenat nejen vyřčené slovo, ale taky odvážný životní postoj a čin.

Pravda není myslitelná bez lásky. Pravda bez lásky činí člověka tvrdým a nemilosrdným. Pravda bez lásky je pravda vyřčená vždy a za každou cenu bez ohledu na bližního. Zásada „ať zazní pravda i kdyby měl zaniknout svět“ je jejím zneužitím a je proti evangeliu. Pravda má smysl jen tehdy, když bližního chrání a nikoli ničí. Kdy, jak a za jakých okolností má být pravda vyslovena, to je věc citlivosti lidské i křesťanské. Apoštol Pavel nás v epištole Filipským vybízí, abychom o pravdě přemýšleli: „Přemýšlejte o všem, co je pravdivé, čestné, spravedlivé, cokoli je hodno lásky, co má dobrou pověst.“ Ale on apoštol nemyslí jen na to, aby to měli filipští v hlavě. On ví, že vše co je pravdivé a čestné – to vše je taky konkrétní čin, v pravou chvíli na správném místě.

Ano. Také zde, bratři a sestry, nejde jen o to nelhat a nešpinit bližního svým špatným slovem. Deváté přikázání nás vede k tomu, abychom aktivně - ale s láskou, pravdu v životě, v církvi i společnosti prosazovali. A abychom aktivně bližního proti pomluvě a lži bránili. Abychom byli hotovi ku pomoci. K rozhodnému činu. A taky abychom se sami nebáli slov a činů, které jsou zlé, abychom se nebáli výhrůžek, ať už vycházejí odkudkoli, třeba z Kremlu, s výhledem ke Kristu. On Syn Boží, se jako jediný spravedlivý taky nebál a jasně se postavil na stranu nás nespravedlivých. Amen.

Pane Bože, vyznáváme ti, že hřešíme, kdykoli zlé slovo proti bližnímu vyjde z našich úst. Ale taky hřešíme, kdykoli lži a podlosti dopřáváme snadný život. Uč nás životu v pravdě. Dávej nám odvahu ke slovům dobrým, které potěší a povzbudí - a taky k rozhodným a energickým činům. Amen.

